

Over het leesdossier en de procedures. Reacties van docenten op de wijzigingen in het literatuuronderwijs Nederlands (2)

1 januari 1992

Auteurs: Wam de Moor, Anja Bijlsma-Lindaart, Ank Hendricks, Tracy van Poppel

Volume: 02

Nummer: ?

Pagina's: 23-31

Documenten

- [tsjip_jrg02_011.pdf](#)

wam de moor anja bijlsma lindaart ank hendricks tracy van poppel over het leesdossier en de procedures reacties van docenten op de wijzigingen in het literatuuronderwijs nederlands 2 wat betekenen de voorstellen van de cven voor een ander eindexamen ne derlands zie nummer 2 1 voor de leraar in het veld als het gaat om het literatuuronderwijs wij vroegen het een achttal van hen en gaven in tsjip 2 1 hun reacties op de regels aangaande de boeken voor de lijst hoe zij denken over het vaststellen van aantallen positief over het representatief karakter ervan verdeeld en over het lezen van fictie in vertaling positief wie er ervaring mee hadden negatief degenen die nooit boeken in vertaling laten lezen in deze tweede bijdrage komen de andere wijzigingen aan bod het schoolonderzoek annex leesdossier de leesautobiografie de persoonlijke respons de vereiste kennis en de werkwijzen ook spreken de docenten zich uit over het wegvallen van voorlezen en opstellen over de afwezigheid van integratie binnen het vak nog eens de deelnemers riet ross verbonden aan het christelijk streeklyceum te ede 57 jaar meer dan 15 jaar ervaring in havo vwo rob weenink 49 jaar van het katholiek gelders lyceum te arnhem 22 jaar ervaring piet van winkelhof 40 en henk schreuders 38 van de christelijke scholengemeenschap jacob van liesveldt in hellevoetsluis allebei hoofdzakelijk werkzaam in de bovenbouw van havo vwo binnen deze sectie wordt al veel volgens de nieuwe richtlijnen gewerkt aad van ouwerkerk 41 jaar 19 jaar leservaring en tanja vroege 27 jaar 3 jaar leservaring beiden werkzaam op het wagenings lyceum havo en vwo en gerard busch 49 jaar 23 jaar leservaring en corrie evenbooy 47 jaar 20 jaar leservaring beiden van het thomas a kempiscollege te zwolle mavo havo en vwo 4 het gebruik van een leesdossier de aanbeveling van de cven om met een leesdossier te werken wordt feitelijk door niemand onzinnig gevonden

integendeel degenen die er al gebruik van maken juichen verdere bekendheid van dit onderwijsinstrument toe terwijl de enkelen voor wie het leesdossier een onbekend begrip is hier bijgeschoold zouden willen worden de docente van het streeklyceum geeft het volgende inzicht in de praktijk van het leesdossier tijdens de lessen ik ben er heel enthousiast over als ik in 4 havo met een teedssiegin vraag ik ze een map te nemen waarin verschillende maten papier kunnen ik maak een indeling bijvoorbeeld de afdeling gedichten of de afdeling verwerking van gelezen boeken recensies lijstjes van boeken die je zou kunnen gaan lezen boekbesprekingen die medeleerlingen in de klas gehouden hebben opstelletjes van jezelf waardoor je zelf hebt ervaren wat het is om met literatuur bezig te zijn zo krijg je 23 een beeld wat je allemaal bent tegengekomen de ordening daarvan wordt door een aantal kinderen al op zichzelf interessant gevonden gaat daar ook iets moois van maken indeling assortiment kaft en is dan bezig met literatuur op een manier die weliswaar nog alleen de buitenkant betreft maar hen toch vertrouwd maakt met de wereld van de literatuur er zijn leerlingen die misschien niet eens erg veel verder komen ze lezen boeken die ze nog niet op hun waarde kunnen schatten maar ze zijn toch bezig met de verzameling ik verplicht ze ook om tweemaal per jaar dat leesdossier in te leveren ik kijk wat er gedaan is en wanneer nu de ene leerling over wel twintig gedichten iets zinnigs heeft op te merken en de andere over twee nagenoeg niets dan waardeer ik dat duidelijk verschillend ik zou wel liever geen cijfer geven maar zij willen een cijfer zeker degenen die er hard voor gewerkt hebben en ze krijgen het de eerste keer hebben ze vijf boeken gelezen die zijn niet allemaal expliciet besproken het kan ook zijn dat ze er een recensie van opnemen het gaat om aantoonbare bewerking en belangstelling later gebeurt het nog eens als ze naar de schoolonderzoeken gaan in klas 5 hebben ze bij mij niet de verplichting om dat leesdossier mee te nemen maar ze mogen het wel als ze denken dat het hun mogelijkheden om een goed cijfer te halen vergroot ben ik er mee akkoord ik zeg altijd dat is je eigen vrije wil en geen verplichting omdat ik niet wil dat er ontzettend veel tijd gaat zitten in het optuigen van het dossier bij leerlingen die veel liever lezen dan dat ze zoiets maken ik vind het dus vooral een zinvolle verplichting in de pre examenklas en dan gaan de gemotiveerden toch wel door nascholing is bitter noodzakelijk zolang het vrijblijvend is werkt het niet dat zie ik bij mijn collegae die proberen het soms een keer god ja leuk idee maar dat wordt dan zo bijkomstig uitgewerkt dat het eenvoudig niet tot ontwikkeling komt ze zijn ook bang voor de correctie als ik er zelf te veel tegelijk inneem krijg ik een stapel multomappen en ordners die ik eenvoudig niet mee naar huis kan nemen dus ik moet daarvoor op school blijven ik heb voor de correctie een indeling ik heb allerlei rubrieken die ik daarbij hanteer met plusjes en minnetjes voor allerlei onderdelen en dan gaat het toch wel heel snel hoor ik ga heus niet alles wat ze hebben opgeschreven na zitten lezen dat is de bedoeling niet op het kgl werkt men met een dossier onder de benaming boekbesprekingsschrift in de brugklas wordt daarin bij het onderdeel poezie en strips eigen werk van de leerlingen opgenomen in de bovenbouw komen de opdrachten uit het literatuurboek de aantekeningen de waaier schema's en andere opdrachten met betrekking tot het lezen in het literatuurschrift dit gebruiken ze dus naast het boekbesprek-

ingsschrift ga je er echt een leesdossier van maken met ook creatieve opdrachten dan ontstaat er wel een praktisch probleem het dossier wordt te groot om mee te nemen voor de docenten van het van liesveldt is het begrip onbekend ofschoon de vakgroep engels van dezelfde school sinds kort wel met een leesdossier werkt zie de bijdrage van anja bijlsma lindaart in dit nummer zij voelen voor bij of naschol- ing op dit punt 24 op het wagenings lyceum heeft men er wel ervaring mee maar blijkens de antwoorden ligt bij de ene docent het accent van de verzameling in het lees dossier op boekbesprekingen en secundaire literatuur bijvoorbeeld in de vorm van kranteknipsels terwijl de andere docent de eigen verwerking we zenlijk vindt voor het karakter van een leesdossier het thomas a kempis ziet het leesdossi- er als een verzameling van allerlei stukjes over boeken uittreksels en com- mentaren leerlingen hebben een analyse schema dat ze daarbij gebruiken zo slaan de leerlingen kennis op over de boeken die ze voor de lijst lezen wij zien die lees- dossiers eigenlijk niet ze zijn verschillend voor de havo en het vwo vwo leerlingen werken meer met recensies havo leerlingen hebben een andere belangstelling dus die stel je andere vragen welke dat zijn en die vraag is natuurlijk belang rijk is ni- et duidelijk het leesdossier is hier duidelijk geen instrument om de leerlingen te laten reflecteren op hun eigen verhouding tot de literatuur of om als docent de lee- sontwikkeling van de leerling aan af te lezen wij vroegen ook vakdidacticus piet hein van de ven k u nijmegen naar zijn opvatting over dit voorstel van de cven hij beschouwt het leesdos sier in principe als een ontzettend goed instrument waarmee leerlingen in derdaad de kans hebben met hun eigen ervaringen met boeken bezig te zijn de docent moet dan ook kijken of de leerling groeit in zijn lit- erair repertoire en zijn algemeen repertoire zie voor deze begrippen het interview- er met van de ven n tsjip 2 1 red daarvoor geeft het dossier aanleiding maar van de ven heeft wel een paar praktische bezwaren praktisch is het om twee redenen een link instrument ten eerste waar halen leraren de know how vandaan om leer- lingen hierin te begeleiden dat is als innovatiegegeven gevaarlijk en ik vrees dat het in de praktijk niet veel meer zal worden dan een verzameling uittreksels een leesautobiografie een balansverslag ja die kant zou het dan uit moeten mijn tweede probleem is dat je als je de reflectiviteit van de leerling wil bevorderen je je niet zou moeten beperken tot de literatuur maar het geheel zou moeten uit- strekken tot het schrijven dan integreer je ook onderdelen van het vak met de gein- tegreerde visie op het vak die de subcommissie literatuurdidactiek liet zien ben ik het dan ook van harte eens laat het dus maar eerkees scitijfdossier orden waarin de leerling verantwoordt hoe hij met opnierkin gen over zijn schrijven en zijn lezen omgaat 5 het geven van een waardeoordeel de docenten zijn tamelijk eens- gezind over de juistheid van deze eis op alle scholen wordt ze al min of meer gesteld tijdens het mondeling schoolon derzoek maar er zijn wel verschillen aan- gaande het persoonlijk karakter van dat waardeoordeel het wagenings lyceum legt een sterk accent op de leer linggerichte benadering ik vind het met name belangri- jk dat leerlingen hun esthetisch oordeel kunnen scheiden van een kwaliteitso- ordeel een persoon lijke respons maakt deel uit van ons analysemodel uitstekend gevoelens onder woorden leren brengen is bovendien goed voor je taalvaardigheid prima dat dat eraan toegevoegd wordt zeer belangrijk de tegenpool is hier weer

thomas a kempis leerlingen vinden dat heel moeilijk en het gaat dan ook heel oppervlakkig persoonlijke ervaring op 25 zich is interessant maar ze komt niet ter sprake in het so want ik kan die niet beoordelen leerlingen zijn nog maar jong boeken worden vaak te vroeg gelezen aan een echt persoonlijk oordeel zijn ze nog niet aan toe van liesveldt streeklyceum en kgl zijn vertrouwd met deze opgave en staan er positief tot zeer positief tegenover maar zowel streeklyceum als kgl wijzen op complicerende factoren het kgl valt in feit thomas a kempis bij inzake het vragen naar de persoonlijke ervaring tijdens het schoolonderzoek de eigen ervaring van de leerling moet je niet in een beoordelingssituatie brengen we deden dat vroeger maar zijn er zelf vanaf gestapt welk waardeoordeel de leerlingen hebben komt tijdens het so wel aan de orde maar niet zozeer hun persoonlijke ervaring dat wat ze er zelf aan beleefd hebben de leerlingen maken er namelijk misbruik van ze be reiden een emotioneel verhaal voor en wat moet je als docent daarmee ik heb het meegemaakt dat een leerling tijdens het mondeling op de havo met hetzelfde verhaal kwam als eerder tijdens het mondeling op de mavo het streeklyceum put uit een andere ervaring het voorstel is geen breuk met mijn huidige situatie maar leerlingen brengen tot het geven van waar deoordeelen eist veel voorbereiding er zijn leerlingen die vinden dat je een beoordeling nooit fout mag rekenen want ons oordeel is ons oordeel en daar zijn ze dan hardnekkig van overtuigd en niet vanaf te brengen dat kan niet de bedoeling zijn van deze eis in het schoolonderzoek een visie op een werk is pas waardevol vind ik als een leerling het boek goed gelezen heeft daar de achtergrondinformatie bij bestudeerd heeft en dan tot een oordeel komt zodat hij via de raadpleging van deskundigen komt tot een oordeel en dan wel een persoonlijk oordeel het komt vaak voor dat havo leerlingen alle secundaire informatie ten spijt niet snappen waar het over gaat dat kan ik niet hoog honoreren en juist zo n beoordeling zegt veel over de kwaliteit van het lezen een oordeel is niet altijd goed 6 verslag van persoonlijke respons in het cven rapport worden aanbevelingen gedaan omtrent het formuleren van een verslag van persoonlijke respons expliciet wordt genoemde de leesautobiografie in het algemeen zijn de respondenten hierover aarzelend en hun aarzeling betreft vooral de indruk dat zo n verslag wel eens gebruikt zou kunnen worden tijdens het schoolonderzoek daar voelt men toch weinig voor het streeklyceum heeft zeer veel ervaring met de leesautobiografie maar merkt toch op ik vind het wel belangrijk dat leerlingen in staat zijn tot het maken van een verslag van hun persoonlijke ervaringen met literatuur de leesautobiografie gaat maar ten dele over de literaire werken je moet haar maar een keer in de schoolcarriere afnemen maar ze hoort niet in de eindtermen thuis nascholing gebaseerd op studie van het probleem lijkt me heel zinvol en zelfs noodzakelijk zelf heb ik die reeds gehad het kgl denkt er precies zo over positief gedurende het leerproces maar dus niet op het mondeling de leesautobiografie zie ik als een beschrijving van wat en hoe ze vroeger lasen en hoe zich dat ontwikkeld heeft ik wil wel werken met elementen eruit niet als een op zichzelf staand gegeven ik wil bijvoorbeeld aan het einde van 3 havo de leerlingen een nabeschouwing la 26 ten schrijven aan de hand van aandachtspunten over hun eerste boek voor de lijst de overige docenten zijn niet vertrouwd met het begrip leesautobiografie 7 tentamen aan de hand van het leesdossier in plaats van

de literatuurlijst de suggestie het schoolonderzoek af te nemen aan de hand van een leesdos sier als mogelijk alternatief voor de lijst vind men over het algemeen zin vol aangezien het de neerslag geeft van de leesontwikkeling van lies veldt het kgl wijst op het probleem van de tentamenspanning waarin leerlingen verkeren zelfs wanneer het jouw bedoeling is met hen een ge woon gesprek te voeren over hun leesontwikkeling zij hebben toch steeds het gevoel dat ze beoordeeld worden en dat is uiteindelijk ook zo op dit moment streven we op het mondeling naar een gesprek de leerlingen hou den in het begin een monoloog van ongeveer 10 minuten over een eigen onderwerp ze leggen uit waarom ze dat onderwerp gekozen hebben wat de opzet van hun verhaal is en ze lichten hun probleem stelling toe als do cent reageer je wanneer dingen niet duidelijk zijn of als je wilt weten waarom de leerling iets zus of zo vindt het streeklyceum wijst op een ander probleem namelijk dat de leerlingen elkaar het materiaal aanreiken ik vind dat geen bezwaar wanneer ze er zelf wat mee doen maar hoe kun je dat controleren je kunt er niet onderuit dat er parate kennis moet zijn dat kan ook aan de hand van een leesdossier na tuurlijk als de voorbereiding op het tentamen bestaat uit het zorgvuldig reflecteren op de inhoud van het leesdossier inclusief de boekbe sprekingen en de boeken die daarbij horen kan het natuurlijk uitstekend dat zal de leerlingen een steun geven 8 de tekst met vragen is weer terug over de terugkeer uit het vr mammoet tijdperk van het gedicht of ver haal met vragen denkt alleen het van liesveldt positief men werkt daar al in het schoolonderzoek met een dergelijke test voor poezie de overigen zijn er om verschillende redenen gematigd tegen zo vreest het streekly ceum dat het in de plaats zou komen van het tenta men voor de lijst ik vind het eigenlijk fijner om met een leerling te praten over zijn literatuur keuze dan dat ik een schriftelijk afneem het wordt dan zo gauw een toet sen van weetjes hetzelfde vindt een der docenten van het wagenings lyceum schriftelijk is te veel eenrichtingsverkeer en ook thomas a kempis be pleit een mon delinge test want nu kun je nog eens licht corrigerend optre den dat kan dan ab soluut niet meer het kgl voorziet een ander probleem namelijk lastenverzwaring het brengt meer werk met zich mee en er is naast een scriptie al zoveel schrif tijk correctiewerk op dit moment wordt de literatuurgeschiedenis schriftelijk ge toetst maar dat heeft geen direct verband met de lijst ook krijgen de leerlingen bij een schriftelijk schoolonderzoek aparte vragen over een klassikaal gelezen en be handeld werk de vragen worden per leerling geformuleerd naar aanleiding van een achttal door de leerling zelf gemaakte vragen en opmerkingen na het lezen en voor het bespreken van het werk 27 a4 tclj s 28 die lastenverzwaring ziet een der docenten van het thomas a kempis in verband met het laten maken van een werks tuk dat hij met name voor het vwo heel zinvol acht 9 toetsing van literair his torische kennis en het kunnen toepassen van tekstbestuderings en tekstervarings methoden in het algemeen zijn de docenten het ermee eens dat in de voorstellen expli ciet aandacht wordt geschonken aan de verschillende procedures om litera tuur te lezen van liesveldt waardeert in het bijzonder de nadere detaillering in de formulering van vaardigheden en kennis dat geeft grote uniformiteit ze komen overeen met ons programma dat de leraar naast tekstbestuderingsmethoden tek stervaringsmethoden dient te hanteren vinden de meesten juist al beschouwt een

der docenten van het wagenings lyceum deze eis als een zwaktebod van de cven want je bent een stomme leraar wanneer je dat al niet doet hij en zijn collega s werken al lang zo de dames en heren van de cven zijn behoorlijk arrogant als ze denken dat wij het niet doen het streeklyceum meent dat de tegenstelling tussen beide methoden onjuist is geformuleerd omdat ze in elkaar grijpen ik wil door een goede tekstbestudering naar een persoonlijke tekstervaring je leest met wat je zelf in huis hebt en die manier van lezen moet ergens tot uitdrukking komen maar ze schrijft ook ik werk nu zo n jaar of tien bewust met tekstervaringmethoden en vind het een verrijking ook het wagenings lyceum en het kgl werkten al zo de docent van het kgl erkent dat bij hem totnutoe de stilistische kennis er bekaaid afkomt vergeleken met de literatuurgeschiedenis wordt getoetst in het so van de eindexamenklassen en de literaire theorie aan bod in de vooreindexamenklas en terug op het mondeling van de eindexamenklas hij is tegen het zomaar oplepelen van literair theoretische begrippen ze moeten niet de woorden en begrippen van anderen overnemen maar verwerken en op hun eigen niveau over boeken kunnen praten het apparaat moet een middel blijven en mag door deze eis geen doel worden dat de cven een lijst van termen voorschrijft die gekend moeten worden stuit op weinig weerstand al vindt een der docenten van het wagenings lyceum het een vorm van betutteling het zit al in ons analyse model de overigen menen dat het de uniformiteit ten goede komt men hanteert ze al het is ten slotte een vak streeklyceum het geeft houvast kgl een beschrijving van wat iedereen moet kunnen vind ik positief zelf geef ik de laatste jaren bij proefwerken de leerlingen ook duidelijk aan hoe zij het aan moeten pakken zodat ze zichzelf bijvoorbeeld leer en inzichtvragen kunnen stellen aldus het kgl 10 scheiding taalvaardigheid en literatuur in tegenspraak tot tendenzen die de laatste twintig jaar in het moedertaalonderwijs aanwezig waren om tot een sterkere integratie van de verschillende vakonderdelen te komen we verwijzen bijvoorbeeld naar de handboeken van ten brinck griffioen en de leidse werkgroep moedertaalonderwijs uit 29 respectievelijk 1976 1978 en 1980 worden in de voorstellen van de cven het literatuuronderwijs en het schrijfonderwijs gescheiden gehouden in het algemeen preferen de door ons bevraagde docenten een zekere integratie het van liesveldt stelt bepaalde schrijfprodukten in dienst van het literatuuronderwijs en omgekeerd ook het kgl vindt integratie van vaardigheden vanzelfsprekend ze beïnvloeden elkaar op een gunstige manier zowel het wagenings lyceum als het thomas a kempis college bepleiten een dergelijke relatie je kunt in literatuuronderwijs niet zonder mondelinge of schriftelijke taalvaardigheid koppeling is leuker dan strikte scheiding het streeklyceum waardeert toch de duidelijkheid ik zie literatuuronderwijs in de eerste plaats als kunstonderwijs maar in de praktijk sla je aan het integreren je moet wel omwille van de tijd een opstel schrijven taalvaardigheid en een verhaal lezen literatuur daar zit samenhang in hetzelfde zie ik bij het laten schrijven of laten lezen van een gedicht 11 voorlezen en verhalend opstel vervallen ten slotte heeft de cven aan twee zeer oude gewoonten een einde gemaakt het meest opzienbarende daarvan is natuurlijk het schrappen van het verhalende opstel juist vanuit de literaire wereld is het verhalende opstel nogal eens verdedigd bijvoorbeeld door k l poll het voorlezen is in het algemeen een factor die bij de tentamens nauwelijks of

niet meetelde in de be oordeling sommige docenten betreuren het schrappen van het voorlezen maar voor de meesten is het een juiste beslissing de voorstanders van voorlezen wijzen op de verantwoording door de leerlingen van hun tekstkeuze van lies veldt het heeft een zekere esthetische waarde het is goed dat te kunnen ene docent wagenings lyceum de overigen geloven het wel deed ik al lang niet meer heel soms liet ik een gedicht voorlezen andere docent wagenings lyceum ook op het thomas a kempis werd al lang niet meer voorgelezen zullen we dus ook niet van wakker liggen het kgl en het streeklyceum vinden de beslissing juist streeklyceum jammer maar ik denk dat het realistisch is want er wordt in het algemeen niet veel aan gedaan zelf oefen ik met de leerlingen in het voorlezen maar het gaat niet best vandaag heb ik mijn leerlingen een zogenaamd miniatuurtje laten schrijven een kleine tekst of een beperkt onderwerp en vervolgens gevraagd om dit staande zo goed mogelijk voor te lezen als ik een tenta men begin met de bespreking van een gedicht laat ik het ze voorlezen het kgl meent voorlezen moet altijd functioneel zijn bijvoorbeeld het mooiste fragment laten voorlezen ik vind het niet nodig dit te overhoren dat roept altijd extra spanningen op meer verzet is er tegen het laten vervallen van de mogelijkheid om een op stel verhalend in te vullen zes van de acht docenten zijn er niet gelukkig mee van liesveldt zou er meer voor voelen wanneer het gedocumenteerde opstel gericht schrijven uit het programma zou verdwijnen het wage nings lyceum noemt het belachelijk ik geef toe dat het heel moeilijk is om er cijfers voor te geven maar het blijft zonde thomas a kempis acht 30 het een verarming het kunnen schrijven van een betoog is natuurlijk belangrijk maar het is zonde voor die enkele leerlingen met echt talent het kgl vindt de beslissing niet zo gek en stelt ertegenover dat een dergelijk opstel niet mag verdwijnen maar bijvoorbeeld vanaf de brugklas tot in het vooreindexamenjaar geschreven kan worden ook het streekly ceum kan zich vinden in de beslissing t is vanuit maatschappelijk oog punt belangrijk dat ze een zakelijk betoog kunnen houden 12 eindoordeel positief ofschoon uit het voorafgaande de nodige weerstand tegen de voorstellen van de cven aan de staatssecretaris valt te registreren luidt het eindoordeel van de acht docenten toch unaniem positief de docenten van het van liesveidt vinden dat literatuuronderwijs zich dient te ontwikkelen ze voelen zich in hun eigen werken bevestigd door de voorstellen en zijn stellig van plan met het leesdossier te gaan werken de docenten van het wagenings lyceum vinden de voorstellen prima de oude eisen zijn achterhaald nu ligt er ten minste iets waar je iets meer mee kunt en ook de mensen van het thomas l kempis denken positief er ontstaat meer eenheid maar je houdt toch voldoende vrijheid en dat is erg belangrijk voor je zelf om enthousiast te kunnen blijven goed dat er geen verplichte titels komen voor de docente van het streeklyceum liggen de problemen die het cven rapport voor haar oproept meer in de sector taalvaardigheid ze is benieuwd of de docenten in staat zijn de regeltjes effectief en creatief in te vullen ook het kgl benadrukt dat alles afhangt van de wijze waarop de docenten deze op zich goede voorstellen oppakken voor mijzelf betekent het doorgaan zoals ik nu bezig ben en mijn voordeel doen met de adviezen bovendien is het duidelijk dat er te weinig lessen zijn om alles te realiseren dus zul je toch moeten schrappen e jt ylj4i

